

вчинки, серйозніше ставлення до життя, з'являється прагнення до встановлення стійких стосунків з людьми, змістовного спілкування, до ініціативного і творчого вирішення професійних завдань.

3) Важливою передумовою самоактуалізації студента є осмисленість свого життя, яке виконує функцію саморозвитку. Про це свідчить цілісний погляд на аналізовані вище показники. Зокрема, виявилось, що загальна траєкторія смисложиттєвих орієнтацій студентів у процесі здобуття вищої освіти характеризується високими показниками на першому курсі, різким спадом на другому і поступовим підйомом до четвертого курсу, і знову деяке падіння на п'ятому. Це, на наш погляд, можна трактувати спочатку появою на першому курсі у молодій людини нової соціальної ролі — студента вищої школи і переживанням у зв'язку з цим спектру позитивних емоцій. Далі, динаміка зниження цих показників пов'язується з ціннісною кризою, яка характерна для студентів другого курсу (деякі дослідники відзначають її на третьому). Поступово через набуття особистісного смислу професії до студентів на третьому і четвертому курсах повертається здатність сприймати власний життєвий процес як цікавий, емоційно насичений, що призводить до зменшення незадоволеності життям.

Друге падіння показників смисложиттєвих орієнтацій спостерігається у випускників вищих навчальних закладів на п'ятому курсі. Це обумовлюється, імовірно, завершенням циклу професійної підготовки й деякою дезорієнтованістю студентів щодо свого майбутнього.

4) Крім викладених вище міркувань, результати емпіричного дослідження наводять на думку, що навчання у вищому навчальному закладі недостатньо сприяє розгортанню процесу самоактуалізації студентів. Про це свідчить те, що більшість діагностованих показників протягом всього періоду навчання у ВНЗ у своїй динаміці не надто відхиляються від середніх значень у всіх вибірках). Отже, процес самоактуалізації студентів у вищому навчальному закладі потребує цілеспрямованих зусиль як з боку представників ВНЗ, так і з боку самих студентів щодо його оптимізації.

Нами запропонована й описана програма оптимізації та стимулювання розвитку властивостей самоактуалізованої особистості студентів у вищому навчальному закладі. Її основу складає система заходів психолого-педагогічного супроводу самоактуалізації студентів. Вона охоплює

- організацію взаємодії студентів-наставників і першокурсників;
- розширення площини діяльності кураторів студентських академічних груп (підготовка студентів-наставників, організація, координація та моніторинг їх діяльності);
- розширення сфери діяльності педагогів-психологів (психологічні консультації для першокурсників, проведення з ними психодіагностичної та психокорекційної роботи) тощо.

Важливим складником цілісної системи психолого-педагогічного супроводу майбутніх фахівців під час навчання у вищому навчальному закладі є розроблена нами програма стимулювання процесу самоактуалізації студентів, заснована на принципах активних методів соціально-психологічного навчання. Ця програма розрахована на 10 тренінгових занять (теоретичні підвалини цієї програми, зміст тренінгових занять описані у попередній нашій публікації).

Стратегічним підсумком реалізації запропонованої програми, вважаємо, має стати розвинуте прагнення студентів до самоактуалізації, що ґрунтується на пізнанні своїх індивідуальних особливостей, чіткому й глибокому уявленні про себе та про свій актуальний стан; усвідомленні важливості безперервного становлення, розвитку, вдосконалення особистості; формуванні відповідальності та свободи, привітності і відкритості, орієнтації на успіх і творчість; розвитку здатності адекватно вибудовувати життєві плани, цілі, коригувати їх.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виявленні гендерних аспектів самоактуалізації студентів, вивченні впливу форми навчання (держбюджетної чи платної) та особливостей організації навчального процесу у виші на формування у студентів властивостей самоактуалізованої особистості, з'ясування ролі конкретного фаху в динаміці різних показників самоактуалізації студентів тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2010. – 352 с.
2. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М.: Прогресс, 1998. – 480 с.
3. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: Питер, 2003. – 608 с.

Дубчак Ю.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ

Актуальність теми. Дошкільне дитинство (від 3 до 6-7 років) – особливий період розвитку дитини. Він відкриває світ людських відносин, різних видів діяльності та суспільних функцій людей. Дитина вчиться повноцінно спілкуватися з однолітками та дорослими. Відчуває сильне бажання включитися у доросле життя, активно брати в ньому участь, що, звичайно, їй ще недоступно. Крім того, дошкільник дуже прагне до самостійності, самореалізації та самоствердження. Для нього гра – це окреме життя зі своїми радощами і прикрасами, переживаннями, досягненнями.

Актуальність даної теми полягає у тому, що в дошкільному віці дитина бажає виконувати різні види діяльності, які стосуються не лише домашніх справ, але й виконання дорослих обов'язків. Проте в її віці, це ще неможливо, і тому, за допомогою сюжетно-рольової гри, дошкільник, граючись, здатен виконувати ті види діяльності які його приваблюють, при цьому формуючи самостійність та творчість. У ході гри створюються найбільш сприятливі умови для розвитку всіх сторін особистості дитини, у тому числі для формування пізнавальних процесів дошкільника.

Аналізуючи літературу, з окресленої нами проблематики, зазначаємо, що дослідженнями даної теми активно займалися Д. Б. Ельконін, А. В. Запорожець, А. Н. Леонт'єв, Л. С. Виготський, К. Д. Ушинський, Н. К. Крупська, А. С. Макаренко, П. Ф. Каптерев, Ж. Піаже, В. Акслайн, А. Франк, Л.І. Божович, П.Я. Гальперин, А.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, З.М. Богуславська, Г.А. Широкова та ін.

Як зазначає Д. Ельконін, всі найважливіші якості та здібності зароджуються і розвиваються в сюжетно-рольовій грі. Сюжетно-рольова гра – це гра, в якій діти беруть на себе ролі дорослих людей, і в спеціально створених ними ігрових, уявних умовах, відтворюють або моделюють діяльність дорослих та їх відносини. У грі відбувається самопізнання, усвідомлення свого внутрішнього світу, оволодіння першими формами саморегуляції [4].

Дошкільний вік – особливий період в розвитку особистості. Діти задають безліч питань, нова інформація їм украй необхідна. Як акцентує Р. Павелків, цей вік характеризується інтенсивним розвитком здібності до запам'ятовування і відтворення [4]. Пам'ять дошкільника в основному носить мимовільний характер. Це означає, що дитина не ставить перед собою усвідомлених цілей що-небудь запам'ятати. Запам'ятовування і пригадування відбувається незалежно від її волі та свідомості. Вони здійснюються в діяльності і залежать від її характеру. Як стверджує С. Рубінштейн, дитина запам'ятовує те, на що була спрямована увага в діяльності, що справило на неї враження, що було цікавим [5].

Використання іграшки слугує методом морального, розумового та фізичного виховання дітей. Так як у дитячому віці провідною діяльністю є ігрова, тому і психічний розвиток дітей також проходить через гру, через дії з предметами, в тому числі з іграшками. Іграшка виникла в історії людства як засіб підготовки дитини до життя в сучасній йому системі суспільних відносин. Вона є предметом, що служить для забави та розваг, але, одночасно, є засобом психічного розвитку дитини. Іграшка розвиває здібності дитини, емоції, почуття, увагу, пам'ять, уяву, мислення, всі пізнавальні процеси.

Тому, згідно із зазначеним, ми вбачаємо **метою** нашої роботи проаналізувати особливості пізнавального розвитку старшого дошкільника та його формування засобами сюжетно-рольової гри.

Висвітлення проблеми. З моменту народження людина потрапляє до певного життєвого середовища, в якому прагне досягти вищого рівня психічного розвитку. Соціальний досвід відіграє головну роль у психічному розвитку дитини, умовами якого виступає активна діяльність дошкільника та його спілкування з дорослим [2]. У цьому віці зростає кількість видів діяльності дитини, вони ускладнюються. Відбувається перебудова співвідношення практичних дій із розумовими, з випередженням останніх. Мислення чимдалі більше базується на уявленнях та образах, сформованих у її минулому досвіді. Пізнання дійсності у дошкільника відбувається у наочно-образній формі. Оперування образами і уявленнями робить мислення дошкільника позаситуативним, відокремленим від практичних дій з предметами і значно розширює межі пізнання [1].

Враховуючи важливість успішного розвитку пізнавальних процесів у дошкільному віці, нами було проведене діагностичне дослідження, спрямоване на виявлення особливостей цих процесів у дітей старшого дошкільного віку. З метою вивчення особливостей пізнавальної сфери нами був підібраний наступний діагностичний інструментарій: методика «Чим залатати килимок»; «Придумай розповідь» та «Нісенітниця» у модифікації Немова Р.С.

Дослідження проводилось на базі Тернопільського дошкільного навчального закладу № 34. Всього у дослідженні взяли участь 54 респондента віком від 5 до 6 років: 23 хлопчики та 31 дівчинка.

Результати дослідження показали, що у дошкільників переважає середній рівень розвитку пізнавальних процесів. За допомогою методики «Нісенітниця» ми з'ясували, що у досліджуваних найбільше розвинене мислення (див. табл. 1).

Таблиця 1

Показники рівня розвитку мислення досліджуваних

Рівень розвитку мислення	Кількість обстежуваних	Кількість обстежуваних у %
Дуже високий	38	70,4%
Високий	10	18,5%
Середній	5	9,3%
Низький	1	1,8%
Дуже низький	0	0%

У 70,4% досліджуваних переважає дуже високий рівень розвитку мислення, лише у 1,8% – низький рівень. Методика «Чим залатати килимок» показала, що у 42,6% досліджуваних – середній рівень розвитку пам'яті, що є менше половини. Досліджуваних із високим рівнем виявилось – 22,2%, а з дуже високим лише 7,4%. Також, варто зауважити, що існує значна кількість досліджуваних із низьким та дуже низьким рівнем розвитку пам'яті – 27,8%. Методика для визначення рівня розвитку уваги, «Придумай розповідь», дала досліджуваним найважче. Лише 3,7% показали високий рівень розвитку, 29,6% - середній рівень, а 66,7% показали низький та дуже низький рівень розвитку уваги (див. табл. 2).

Таблиця 2

Показники рівня розвитку уваги досліджуваних

Рівень розвитку уваги	Кількість обстежуваних	Кількість обстежуваних у %
Дуже високий	0	0%
Високий	2	3,7%
Середній	16	29,6%
Низький	23	42,6%
Дуже низький	13	24,1%

Таким чином, на основі отриманих результатів, для кращого та більш якісного розвитку пізнавальних процесів у старшому дошкільному віці, нами була розроблена корекційно-розвивальна програма для розвитку пізнавальних процесів. Враховуючи індивідуальні особливості дітей та їхній інтелектуальний розвиток, були підібрані вправи, які допоможуть дітям розвивати пізнавальні процеси, а також стимулювати їх до цього.

Розвиток ігрової діяльності, її перехід у дошкільному віці до сюжетно-рольової гри - найважливіша умова розвитку уваги. Виконання ролі у грі вимагає від дитини складної діяльності уваги: передбачити, що повинен робити герой, планувати його подальші дії. Мотивом сюжетної гри є сам процес її здійснення, що характерно і для творчості взагалі. Гра за сюжетом означає, що дитина наперед має ідеальну картину того, що відбудеться у грі, визначає ролі, підбирає замітники і предметний матеріал. Саме у грі, як і у творчості, дитина виражає себе якнайповніше. Творчість починається у грі, де дитина виявляє свою ініціативу, вміння організовувати, планувати, робить перші кроки на шляху до здатності діяти цілком у плані образів та уявлень, які Я. О. Пономарьов назвав «внутрішнім планом діяльності» [1].

Для якісного розвитку пізнавальних процесів необхідне сприятливе середовище, у якому дошкільник зможе пізнавати нову незрозумілу, на даний момент, інформацію та пізнавати нові види діяльності. Саме сюжетно-рольова гра найкраще допомагає дошкільнику задовольнити свої пізнавальні, соціальні, моральні та естетичні потреби. Забезпечує розвиток рухових,

розумових та мовленнєвих навичок. Сюжетно-рольова гра є засобом відображення навколишньої дійсності, способом освоєння діяльності, взаємин дорослих у доступній для дитини формі, де вона зможе «приміряти» на себе будь-які ролі [5]. Діти використовують різноманітні види ігор та іграшок, за допомогою яких здатні реалізувати ту гру, яка виникає в їхній уяві. Саме іграшки призначені для різнобічного впливу на дитину, проте цей вплив може зробити не кожна окрема іграшка, а їх сукупність, тобто відповідний підбір іграшок [3].

Корекційно-розвивальна програма для дошкільників має на меті розвиток пам'яті, мовлення, мислення, уяви, почуття гумору, позитивного ставлення до себе, яка включає в себе 10 занять тривалістю по 60 хвилин. Впродовж занять також використовуються вправи на активізацію, метою яких є зняття втоми, напруги, налагодження психоемоційної атмосфери в групі. Корекційно-розвивальна програма, являє собою цикл взаємопов'язаних, логічно поєднаних занять, методи та прийоми підібрані відповідно до особливостей цільової аудиторії, та сприятимуть виникненню бажання покращення та розвитку своїх пізнавальних процесів.

Висновки: Отже, завдяки пізнавальним психічним процесам дитина одержує знання про навколишній світ, про себе, засвоює нову інформацію, запам'ятовує, розв'язує певні завдання. Розвиток пізнавальних процесів пов'язаний із становленням предметної, ігрової, пізнавальної діяльності дитини. Розгортання складних і тривалих ігрових сюжетів зміцнює стійкість уваги дитини, сприяє зростанню її довірливості, повноцінно формує пізнавальну сферу дошкільника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія: навчальний посібник / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
2. Запорожец А.В. Основные проблемы онтогенеза психики / А.В. Запорожец // Избр. психолог. труды: в 2 т. – М.: Педагогика. – Т. 1. – 1986. – С. 223-257.
3. Леонтьев. А.Н. Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – [4-е изд., стереотип.]. – М.: Изд-во Моск. Ун-ту, 1981. – 584 с.
4. Павелків Р.В. Дитяча психологія: навч. посіб для самост. роб. студ / Р. Павелків, О. Цигипало. – К.: Академвидав, 2008. – 432 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – [3-е изд.]. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 712 с. – (серия «Мастера психологии»).

Гудяк Н.

Науковий керівник – доц. Пеньковська Н. М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІОМЕТРИЧНОГО СТАТУСУ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ В РАННІЙ ЮНОСТІ

Актуальність дослідження. Ранній юнацький вік – період бурхливого особистісного становлення, пора усвідомленої проби власних позицій, завершального етапу формування цілісної Я-концепції. Соціально-психологічна ситуація в юнацькому віці ускладнюється активною спробою у відкритті себе справжнього, осмисленням своїх життєвих перспектив та сумнівами щодо власної особистісно-духовної та професійної спроможності. Така ситуація спричинює різке підвищення особистісної тривожності, яка виникає як результат емоційного неблагополуччя в значущій сфері спілкування і часто є причиною появи неврозів та соматичних розладів.

У період ранньої юності на особистісний розвиток впливає багато факторів. Спілкування з товаришами, авторитетним дорослим, до якого юнак чи дівчина ставляться як до ідеалу, прагнення належати до значущої групи, об'єднаної спільними інтересами є тим ґрунтом, який може позитивно вплинути на особистість. Більшу частину свого життя людина проводить у групі, і саме тому місце, яке вона займає і в соціумі, і в оточенні, близькому для неї, вкрай важливе.

Особливого значення для багатьох юнаків та дівчат набуває навчально-професійна діяльність, пов'язана з майбутньою реалізацією себе як фахівця в обраній галузі. Попри професійну підготовку у навчальному закладі специфічні психологічні та виховні функції виконує міжособистісне спілкування – динамічна система, що характеризується наявністю зв'язків між кожним індивідом зокрема та колективом в цілому. Статус, який молода людина займає у групі однолітків, безперечно, є одним із чинників, що визначають специфіку міжособистісного спілкування. Водночас, не менш важливу роль у цьому процесі відіграє ступінь особистісної тривожності молодої людини.

Аналіз літератури з окресленої проблематики показує, що з'ясуванню різноманітних аспектів тривожності, як стійкої властивості, присвятили свої роботи Г.Г. Аракелов, О.І. Захаров, М.Д. Левітов, О.М. Прихожан, Е.Е. Шотт, Ю.Л. Ханін та інші. Питаннями